

מה לעשות?

את חיבורו זה חתם שב"ד בניסן תשכ"ז, ושנים הרבה הוא נח במגירתו. כפי שסיפרנו בפתיח לספר 'נבואה ומסורת בגאולה' (כרך א'), החליטו חבריו של שב"ד להדפיס ספר נוסף משלו, כאשר כבר גברה מחלתו – והוא עבר על עלי הגהת הדפוס של הספר הנ"ל כאשר כבר שכב על ערש דוֹי. כפי שכותב שב"ד בסוף הקדמתו לספר – הקדמה שנחתמה בסוכות תשל"ט – הוא החליט לצרף אליו בכריכה אחת עוד שני חיבורים מוקדמים יותר: חיבורנו זה, וכן החיבור 'למלחמת תרבות' שנכתב בתש"ל. שב"ד לא זכה לראות בדפוס את ספרו (עם שני המאמרים הנלווים), והספר חולק לראשונה באזכרת יום השלושים לפטירתו.

★

כאשר הכין שב"ד את החיבור הזה לדפוס, בתחילת שנת תשל"ט, הוא ערך בו כמה שינויים. נצביע על השינויים האלה להלן בהערות 7, 9, ו-12 – ונקדיש לכך נספח מיוחד בסופו של החיבור.

רגון לח"י – זה המקור והבסיס של התגבשות מחשבתנו הפוליטית – דגל, כידוע, בגישה מהפכנית,¹ ואין ספק כי הושפע בטביעת הערך הזה ממסורת המהפכה הרוסית. אולם, בנוסף על כל מיני הבדלים שמטבע הדברים, המפרידים בין הגישה המהפכנית של לח"י לבין התפתחות המהפכה הרוסית, אפשר לציין גם הבדל אחד צדדי, בעניין שבו דווקא יכולנו ללמוד מן המהפכה הרוסית – ובכל זאת לא למדנו.

כוונתי למגמות ההסברה ולטיב התורה המהפכנית שבכתב.

ההסברה של לח"י, וכמעט כל תורתם המהפכנית שבכתב,² נסב על ציר השכנוע של עצמם וזולתם, כי מלחמת החירות מוצדקת ומחויבת. פה ושם נוספו גם נימוקים להראות כי המלחמה עשויה אמנם להצליח בפועל. אולם, לא היה שם כמעט דבר שיהא בו כדי לבטא גישה אסטרטגית-מחושבת לניהול המלחמה – לא מבחינת המטרה של עצם סילוק השלטון הזר ולא מבחינת התכלית החיובית, הפנימית, הצריכה לבוא במקומו. כל התפיסה האסטרטגית התבטאה רק בהנחה שיש להלום בשלטון הזר כפי האפשר – וככל שתגברנה המהלומות, כן תגברנה האפשרויות. על המעבר מריבוי-המהלומות-בעלמא לאילוף השלטון הזר שיפנה

1 גישה זו קיבלה ביטוי ראשון כבר בכרוז מס' 1 של 'האצ"ל בישראל', * בהתפלגו מן האצ"ל בערב ראש שנת תש"א – והדבר אמור שם פעמיים: לטווח המידי, וכחזון לעתיד. עתה, פיצאה אל הדרך החדשה, מצהיר 'האצ"ל בישראל' שכדי להכשיר את עצמו לתפקידיו "משנה הכוח הלוחם את מבנהו למבנה של מחתרת מהפכנים"; ובחיתום הדברים נאמר כי: "בטוחים אנו... שמתוהו היישוב תצמח תנועת השחרור שתנהיגה לקראת מהפכה לאומית". (ראה את הכרוז ב'כתבי לח"י', כרך א' עמודה 19).

* השם לח"י – לוחמי חירות ישראל – התקבל במועד מאוחר יותר.

2 בשנים תשי"ט-תש"ך ראה אור מחדש כל החומר שנדפס על-ידי לח"י בכל שמונה שנות קיומו ומאבקו, תש"א-תש"ח, בשני כרכים – ('לח"י', כתבים, א'-ב') – בהוצאת הוועד להוצאת כתבי לח"י. הכרכים מחזיקים כאלף עמודים של עיתוני לח"י, הודעות המפקדה, כרוזים, מודעות, ושידורי רדיו. העיתונים העיקריים היו: 'במחתרת' (תש"א), 'החזית' (תש"ג-תש"ה), 'המעש' (תש"ו-תש"ח).

באמת את הארץ – ולארגון השלטון העצמאי העברי – לא ניתנה הדעת בכלל; ורק רעיון-עזר אחד הועלה, כמסגרת למדיניות-חוץ עקרונית וגיוס בעלי-ברית: ניטרליזציה של המזרח התיכון.³

שוּנָה מזה לחלוטין היתה ההתפתחות במהפכה הרוסית.⁴

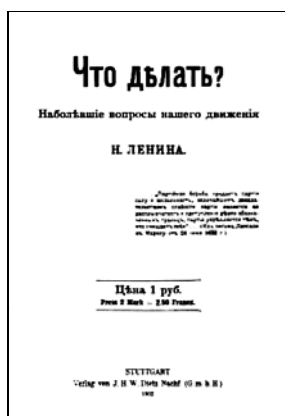
כאן היתה ההסברה פְּדֵבֶר עצם הצורך במהפכה והצדקתה, רק חלק – ולא דווקא החשוב ביותר – במכלול התורה המהפכנית. למעשה אף ניתן להבחין ולומר כי חלק ניכר מהסברת הצורך וההצדקה – והיינו אותו חלק המכוון להפעלת ההמונים – היה רק משהו טפל לתורה המהפכנית, ומעין פועל-יוצא ממנה, אבל לא חלק מהותי ופנימי בתוכה; ואילו עיקר התורה המהפכנית בעצמה הורכב רק מאלה: מן ההסבר הפילוסופי לַהֲכִיחַ האובייקטיבי של המהפכה ולהנחות-היסוד שלה מבחינה חברתית ורעיונית; מניתוח ההתפתחות החברתית והמדינית הצפויה למהפכה במהלך התגשמותה אחר מיגורו של השלטון הקיים; ומניתוח האסטרטגיה והטקטיקה המהפכנית, החברתית והמדינית, המתחייבת לְעִנְיִן מיגורו של השלטון הקיים, בהתאם להנחות-היסוד המהפכניות מחד גיסא וההתפתחות הצפויה בעתיד מאידך.

3 עקרון "הניטרליזציה של המזרח התיכון" הועלה בלח"י לא אחת. ראה למשל בְּחוֹבֶרֶת 'קִנְיֵי יסוד למדיניות חוץ עברית' שנכתבה בידי אלדד, נדפסה והופצה על-ידי לח"י בשבט תש"ז, ונכללת בכרך ב' של 'כתבי לח"י', עמודה 341 ואילך.

4 התפתחות הדברים באשר לטיבה של התורה המהפכנית, דרכי פיתוחה וגייבושם של נושאה, ניתנת בחמש הפסקאות הבאות.

• המהפכה הרוסית – סילוק הצאר וכינון המדינה הקומוניסטית – התבצעה במהלך שנת 1917, אך הוכנה זמן רב קודם לכן. ולדימיר איליץ' אוליינוב – הוא לנין – נאסר

כבר ב-1895, ומאז לא חדל מכתיבת ה'תורה' לקראת המהפכה ומגייבוש הכוח המרכזי, המפלגה המהפכנית, שהיא 'נושאת התודעה של הפרולטריון'. ב-1902, בהיותו גולה בשווייץ, חיבר את הספר 'מה לעשות' – Что делать? – ובו תכנית חישולה של המפלגה לכוח חברתי לוחם, (תביעה שהביאה לפיצול המפלגה). מהפכת 1905 נכשלה, לנין שב וברח לשווייץ אך חזר שוב לרוסיה ב-1917, הנהיג את הבולשביקים אשר כבשו את השלטון מידיה של הממשלה הזמנית, ייסד את המשטר הקומוניסטי ועמד בראש הממשלה הסובייטית עד מותו ב-1924. פְּתוּמוֹנָה: שער הספר 'מה לעשות'?

הרכב זה של התורה גם לא היה רק משהו שקדם לארגון המהפכני ושהונח ביסוד פעולותיו מלכתחילה, אלא באמת התפתחו הדברים עם הארגון, ופיתוחם-הם היה יסוד התפתחותו הוא, מצדו. החלק החשוב ביותר בעבודת-המוח של צמרת הארגון ובספרות המהפכנית שהוציא – פספרים, בחוברות ובכתבי-העת – הוקדש לפיתוחה ולבירורה של התורה המהפכנית בהרכב האמור – ולא רק בדרך הטְיִיָה האורגנית של קו-מחשבה מסוים, אלא קודם-כול בדרך הוויכוח ההדדי בין המהפכנים לבין עצמם. הוויכוח המהפכני הפנימי, המכוון למשמעות מעשית אך המתנהל על פסי התאוריה – הוא שהפריה את המחשבה, היווה נקודת-מוקד להכרעת ההלכה המהפכנית המוסמכת, סיפק בכך חומר-יסוד לעיתונות המהפכנית, אשר שימשה מצדה נקודת-מוקד לפעילות הארגונית – ובאמצעות כל אלה נמצא כי הוויכוח התאורטי ועצם הפיתוח של התורה המהפכנית, הם שהיו נקודת-המוקד להתפתחות ההגשמה המהפכנית גם בפועל.

דבר זה אפשר להבין גם על-ידי הסתכלות מן הכיוון ההפוך.

כי הגשמת המהפכה – בשלב הראשון של הצורך למגר את השלטון הקיים – מעצם טבעה היא רק מכוונת היתה להביא את נושאי התורה המהפכנית להנהגת המדינה – ובשלב הראשון האמור, למעשה אמנם נתמצה בזה כל עניינה. כל פעילות-ההגשמה, במילים אחרות, צריכה היתה אפוא להיות מכוונת רק לגיוס המונים מספיקים והפעלתם בהעברת ההנהגה לנושאי-התורה, כדי שהללו יוכלו לכונן את הגשמת התכלית החיובית-המהותית של המהפכה, בשלב השני; אך לשם כך כמובן נחוצה היתה קודם-כול שכבה מנהיגה של נושאי תורת-ההגשמה של התכלית, אשר לשמה תהא נערכת בינתיים כל אותה התכונה – ושכבה מנהיגה שכזאת יכלה בינתיים לצמוח, להתרכז ולהתארגן רק מסביב לוויכוח התאורטי על אותה תורת-הגשמה.

במילים אחרות שוב: ההתמחות התאורטית בבעיות ההגשמה המהותית של המהפכה בעתיד – רק היא יכלה לתת כאן את הבסיס והטעם להתעסקות המעשית בהגשמת השלב הטרומי, השלילי, של המהפכה בהווה, ואמנם כך התפתחו הדברים למעשה, כאמור. הבירור התאורטי, המכוון לעתיד, היה כאן הגרעין הראשון של הפעילות הארגונית-המעשית ומרכזה הקבוע; בהמשך ממנו התפתחה הפעילות לקידום עניינו בממש; חישוב דרכה של הפעילות הנוספת הזאת היה שוב עניין לעיבוד תאורטי בצמרת-המרכז, ועשה אותה לא עוד רק עתודת-הנהגה לעתיד, כי אם גם הנהגה מעשית בהווה; ומתוך הצורך להמשיך תמיד ולפתח את

בירורי העתיד בשים לב להתפתחויות ההווה – סבב המעגל והלך, והארגון המהפכני והתורה המהפכנית התפתחו והלכו בצמוד.

והנה, במידה ידועה אמנם אפשר להבין מדוע בלח"י לא התפתח גם-כן מין מעגל שכזה. הטעם הוא שהמשימה הטרומית, השלילית, במהפכת הגאולה העברית לא הותירה לנו שום שהות לחינוך המונים, לשם ביצוע המשימה של גירוש השלטון הזר והקמת המלכות הנגאלת באיזו שעת-כוש רחוקה בעתיד, אלא המלחמה בשלטון הזר צריכה היתה להתחיל להתבצע בפועל לאלתר, על-ידי עצם אותו הגרעין המהפכני שאך עתה זה הספיק להיווצר; והבעיות היום-יומיות של ניהול המלחמה ממילא בלעו אפוא את כל מעייניו של הגרעין הקטן הלזה.

אולם, העובדה נשארת כי המשימות הרחוקות של לח"י, כפי שהוגדרו על-ידי יאיר – ("תקומת המלכות ותחיית האומה; צירוף האופי הלאומי בכור התחייה; קיבוץ גלויות שלם במלכות ישראל ובניין הבית השלישי כסמל לתור הגאולה השלמה")⁵ – לא היו שונות הרבה, מבחינת העיקרון המהפכני, מן המשימות החיוביות של המהפכה הרוסית; כי אף הן חייבו את העברת ההנהגה הלאומית לידי נושאי הרעיון המהפכני, כדי שידריכו את העם בהגשמתו, משתוגשם הנחת-היסוד לכך על-ידי סילוק השלטון הקיים, (וכפי שאף זאת ניסח יאיר בדרישה ל"איחוד העם כולו סביב דגלה של תנועת החירות", מ"תור המלחמה והכיבוש" ל"תור האדנות והגאולה")⁶.

ומאחר שלח"י הזניחו את פיתוח התורה המהפכנית, שתוכל לשמש יסוד למילוי המשימות החיוביות-התוכניות שקיבלו על עצמם, אך טבעי הוא ההבדל בין הגורל המדיני שלהם לבין מה שעלה בגורל הבולשביקים, שאמורים היו לשמש

5 ההגדרות הללו ניתנו על-ידי יאיר ב'עיקרי התחייה'. היו אלה י"ח עיקרים שהיתוו את התשתית המחשבתית, את הייעוד, את "תפקידי הארגון בתור המלחמה והכיבוש", ואת "תפקידי התנועה בתור האדנות והגאולה". ארבע המשימות אשר שב"ד בחר לצטט כאן – כסדר כתיבתן – אמורות ב'עיקרי התחייה' ב'עיקרים: ד', י"ז, ט"ו, י"ח. שב"ד דן ב'עיקרי התחייה' בסוף המבוא לפרק על לח"י ב'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב') בתחתית עמ' 461 ואילך, ושם לב שם להערה 265 הסוקרת בקצרה את מקורותיהם והתפתחותם של העיקרים. לפרשת גיבוש נוסחם של ה'עיקרים' הוקדש נספח ג' לספר – וראה זאת שם מעמוד 553 ואילך.

6 הדרישה להתאחד סביב דגלה של התנועה – המוליכה את העם לגאולתו ומנהיגתו בפועל, הן במאבק והן במלכות שתקום – אמורה ב'עיקר' ו'. המשך הציטוט גזור מכתורות המשנה הפנימיות, ל'עיקרים' ה' עד י' ול'עיקרים' י"א עד י"ח.

להם, מבחינת הטקטיקה המהפכנית, כמקור השראה. הבולשביקים, מצדם, אמנם השתלטו על הסטיכיה⁷ של מיגור המשטר הקיים, ובהיותם הכוח היחיד באומה שידע בדיוק מה הוא רוצה לעשות ולהגשים לחיוב – הרי אף-על-פי שמבחינה מספרית היו הם מיעוט מבוטל, מכל-מקום הם הם שקיבלו את ההנהגה לידם, כדי להגשים על-ידיה את מה שרצו. לעומת זאת לח"י – משפתחו לעם את שערי החירות, הריהם נשארו מבולבלים, מבלי דעת לגביה מאומה, וממילא נדחו לצדדים ונתפזרו לכל רוח, כשרק טעם האמביציה המהפכנית מלפנים צורב עוד בלשונם, המושטת לחוץ.

אלא שגם אם כך התפתחו הדברים, העובדה עדיין נשארת כי ערכי-היסוד המהפכניים של לח"י הם המפתח למוצא מן המשבר ההווייתי שהעם נקלע לתוכו – ומפתח זה, לבד משרידי לח"י, אין עדיין מי שיוכל להושיטו לאומה ולהביאו לשימוש בשבילה.⁷ במצב זה חוזרת אפוא השאלה ונשאלת: אכן, אבל מה לעשות? – ובכיוון זה אנסה עתה להשיב משהו, תחת הכותרת אשר בוודאי לא במקרה אמנם שאֵלְתִּיהָ מְלִינִין, אשר נקט בה בבואו להשיב בספר פומבי על אותה שאלה, כשהתעוררה בימי בראשית של התגבשות הארגון המהפכני הרוסי.⁸ לא במקרה – כי אמנם מתכוון אני ללמוד כאן מן הדוגמה הרוסית, כפי שרמזתי לעיל; אבל, קודם-כול, כי אף מתכוון אני להגשים כאן לימוד זה, הלכה למעשה, על-ידי עצם פרסומו של מאמר זה מתוך טקטיקה דומה מאוד לזו שהונחה ביסוד הוצאתו של 'מה לעשות?' המקורי.

הדבר האופייני בפרסום הספר של לנין היה כפול: ראשית, כי התשובה על מין שאלה שכזאת, על-ידי מהפכן כלנין, לא התבטאה בעיקר באיזו תכנית-פעולה שהציבור הוזמן להשתתף בה או להגשימה מצדו, כי אם בעצם תכנית ההתבססות של הארגון המהפכני עצמו, על יסודות תאורטיים, כלפי פנים; ושנית,

7 בדפי כתב היד נתונים כאן שני משפטים אשר בשנת תשל"ט הקיף אותם שב"ד בקור-מסגרת, כדי שלא יודפסו. משפטים אלה – בליווי הסבר לסיבת השמטתם – יובאו בנספח לחיבור, בעמ' 108.

8 כאמור, כתב לנין את 'מה לעשות' על-מנת לגבש את כוחם של נאמניו, המאורגנים כמפלגה, לכוח חברתי לוחם. מעניין הדבר, שגם לנין לא היה מקורי בבחירת השם; היה זה שם ספרו של ניקולאי צ'רנישבסקי, אשר חיברו ב-1862 בהיותו כלוא בפטרבורג. צ'רנישבסקי התנגד לשלטון הצאר והיה למנהיגם של חסידי הסוציאליזם המהפכני ברוסיה. ספרו 'מה לעשות' – רומן פוליטי פרוגרמטי על חזון הסוציאליזם המתגשם – הלהיב דורות של מהפכנים, וגם את לנין הצעיר.

כי אף-על-פי שהתכנית לא הוצעה לציבור, כי אם רק לחוג חבריו של לנין עצמו, ואף-על-פי שגם בקרב החוג הלזה לא היתה התכנית פטורה ממחלוקת – לא ראה בה לנין מין "סוד מחתרת" שאסור לגלותו לאויב, או "סוד מן המטבח" שמוטב להצניעו מטעמים של תיאבון, אלא אדרבה: דווקא מין תכנית מיוחדת כזאת מצא הוא נכון לפרסם ולהוציא לציבור, כחלק מהותי ויסוד מוסד של עצם המערכה המהפכנית כלפי חוץ.

דברים אלה מזכירים שוב את מעגל הפעילות המהפכנית שתיארתי מקודם – וזוהי אמנם השיטה שאותה אני מציע ובה מתכוון אני ללכת במאמר הלזה. להלן נראה מה פירושה של שיטה זו בענייננו וכיצד היא ניתקת מן האסמכתא של לנין והמהפכה הרוסית, ומתקשרת היא דווקא למקורות העמוקים ביותר של הווייתנו ובעיותינו שלנו עצמנו.

נתחיל מזה, שגם אחר הקמת המדינה, כל אימת שניסו אנשינו לצאת בכתבי-עת לציבור, עדיין הם המשיכו בקו הטקטיקה ההסברתית של לח"י מלפנים.⁹ עיקרו של קו זה הוא העמדת מספר עקרונות הנדרשים לגבי האידאולוגיה הלאומית ולגבי ההתנהגות הלאומית למעשה – וויכוח עם האומה והנהגתה, הלאומי אין הם חושבים באותן קטגוריות ואינם פועלים על-פיהן. והנה, קו זה – כבר אמרנו משהו על קוצר-טווחו המהפכני. אך לגבי התקופה של מלחמת-החירות המחתרתית אפשר על-כל-פנים לציין, שהיה בו גם צד-יעילות: כי בינתיים אמנם לא היתה אז ההסברה של לח"י אלא כלי-עזר בלבד לפעילות העיקרית, שהתבטאה בעצם המלחמה הפיסית עם השלטון הזר; אל המלחמה הזאת היה צורך לגייס את אהדת ההמונים ותמיכתם, והוויכוח על עקרונות המלחמה היה אמצעי יעיל למטרה הזאת. אולם, כיום, שום "פעילות עיקרית" מסוג זה איננה קיימת. ההסברה עצמה היא החייבת בינתיים להיות כל הפעילות המהפכנית כולה – ובמצב זה, ממילא מחזירה אותנו הטקטיקה הוופחנית לשלב שאף לפני לח"י, לתקופה הרביזיוניסטית, שבה לא היתה לוויכוח שום משמעות של קידום

9 בדפי כתב היד – בתשכ"ז – נכתב משפט אחר בפתיחת פסקה זו, אך בשנת תשל"ט הקיף אותו שב"ד בקר-מסגרת, כדי שלא יידפס, ורשם בשולי הדף את המשפט שלפניו. המשפט המקורי יובא בנספח לחיבור, בעמ' 109.

הפעילות המהפכנית המתבצעת על-ידי המתווכחים עצמם, אלא באמת נסתכם הוא רק בתביעה לאחרים, הלמאי הם אינם הוגים ופועלים כראוי. ופירוש הדבר למעשה הוא, שהקו הווכחני – לא זו בלבד שחוץ מאשר בדרכי עקיפין, כפי שנראה להלן, אין הוא מקדם כלל את המהפכה הרצויה, אלא יתר-על-כן: בעיקרו הוא אף מחזיר אותנו לגישה בלתי-מהפכנית ומחבל במהפכה באופן כפול ומשולש.¹⁰

ראשית, כי הוויכוח המכוון רק להתנהגותם של אחרים, מעצם טבעו נותן הוא הכשר לפחות לחלק מן היסודות הקובעים את זהותם המייחדת של אותם אחרים כמות שהם.

ובנידון שלנו – אם הוויכוח הוא על תודעה לאומית ומדיניות המכוונת לגאולה השלמה, בהבדל מן התודעה והמדיניות המצומצמות בטיפוח ההווה הקיים כהישג מקסימלי – הרי גם אם יהיה הוויכוח עמוק ביותר, מכל-מקום ישתמע ממנו כי מדינת-ישראל, המתבקשת לשנות את תודעת תפקידה והתנהגותה המעשית, היא על-כל-פנים "בסדר" בעיקרי הווייתיה המהותית שברקע: בהיותה, למשל, מדינה "ציונית", "לאומית-חילונית", "הנאבקת על עצם קיומה" ("שהרי באין קיום, ממילא לא תהיה גם שום תכלית שתוכל להתקיים בו") – והמורכבת, כפי שהיא מורכבת, מכנסת נבחרת, ממשל של שרים על-פי הכנסת, מערכת בתי-משפט ירושת פלשתינה (א"י),¹¹ צבא הכפוף לממשל האזרחי על-פי אותה כנסת נבחרת, כלכלה מבוססת על המניע של רווח פרטי תוך זיקה עקרונית לתמיכות מבחוץ, תרבות המושרשת בתרבות "המערבית", חינוך המאורגן בדפוסי החינוך "המערבי", אינטגרציה של ערכי היהדות בכל אלה באמצעות מסננת משפילית, הזנת הנפש היתרה של האיש הישראלי באמצעי הבידור "המערביים", קישורו החברתי העיקרי באמצעות התא המפלגתי, המערכת המשקית או חבורת-ההתבררות, ועוד כהנה וכהנה, כפי שאפשר למנות עד אין סוף.

10 שלושת אופני החבלה נפרשים מכאן ועד הרווח המוגדל בעמ' 96, כלהלן: הראשון – מכאן ואילך, השני – למן הפסקה הפותחת "אך יתר-על-כן", והשלישי – למן הפסקה הפותחת "ושלישית".

11 'פלשתינה (א"י)', היה כינויה העברי של הארץ במסמכים הרשמיים של ממשלת המנדט, ובמטבעות ושרטות-הכסף שהנפיקה. היתה זו היענות בריטית חלקית וצינית לדרישה הציונית שכינויה הרשמי של הארץ יהיה: ארץ ישראל.

אולם, אין צריך לומר שכל אלה, או לפחות חלק גדול של כל עיקרי-ההוויה הללו, כמות שהם, לא זו בלבד שאין הם מתאימים לתכלית המבוקשת של הגאולה השלמה וצורכי-הגשמתה, אלא אף מנוגדים הם להם באופן קוטבי; וכיצד משתמע אם-כן, מן הוויכוח עם העם והמדינה, שהעיקרים הללו הם "בסדר"? – התשובה היא שכך משתמע, מפני שהעיקרים הללו אינם כבר עיקרים של איזו תודעה תכליתית או פעילות מכוונת, אלא הם נשתרשו עד שנהפכו אמנם לעיקרי-ההוויה. כל ויכוח המתייחס רק לתודעת התפקיד הלאומי וההתנהגות המעשית מוכרח אפוא להצטמצם, מעצם טבעו, לתפקיד ולהתנהגות שמכאן ואילך, תוך קבלת העיקרים האמורים כבסיס נתון, אשר ממנו אפשר אמנם לדרוש את התפקיד וההתנהגות הרצויים – וממילא משתמעת מכאן השלמה עם אותו הבסיס, ואף מושטת לו מכללא תוספת של הכשר אידיאלי, שלא בטובתם של המתווכחים בעצמם. אם לאחר מכן מתגלה מיד הסתירה, ממנה-יובה – שוב אין בדבר כדי לשנות את המבנה ההגיוני שהוקם בוויכוח; ואם המבנה הוא רעוע ומסולף מתוכו – באשר מדינת ישראל בהרכבה המוסדי וההווייתי האמור אינה יכולה כלל לשמש בסיס למחשבה ולהגשמה של הגאולה השלמה – ממילא חוזר הדבר ומתנקם במתווכחים, שדבריהם מחליקים מעל אזורי שומעיהם כחסרי-ממשות.

אך יתר-על-כן, [שנית], אף אם יהיו הדברים עשויים להיתקל באיזו נטיית-אדהה בציבור, מכל-מקום העובדה נשארת שאין מכאן פנייה ממשית לשינוי הדברים מיסודם, כי אם רק דרישה לתיקון על רקע הבסיס הנתון; ובכן, אף במקרה הטוב ביותר מובילה מכאן הדרך רק למאבק אופוזיציוני עקר בחיק המשטר הקיים. כי שוב יש להדגיש כי מטבע השיטה הנידונה הוא, שאין בה מאבק מכיוון להגשמה עצמית, כי אם רק דרישה מאחרים, כמות שהם, שהם יגשימו מה שאנחנו רוצים. אך אין צריך לומר שהם לא יגשימו – וכיצד יעבור אם-כן החתול את המים? ציפיית-המיטב העשויה לעלות על הדעת היא, שהמטיפים יזכו באדהה עד כדי כך שיקבלו סוף-סוף רוב בבחירות דמוקרטיות; אך אין צריך לומר כי מטיפים הבאים רק בשם מספר עקרונות רעיוניים ומדיניים, במציאות של מדינת-ישראל, אינם יכולים למעשה לצפות לפרס זה בשום עתיד הנראה לעין – ואף לא רק לפרס זה בשלמות, כי אם גם לא לחלק ממנו, על-ידי מעמד של השפעה מכריעה באיזו "קואליציה". עדות חותכת לפשיטא הזה מוצאים אנו בכל דברי ימיה של תנועת ז'בוטינסקי, מתחילת תקומתה עד היום. הרי זו תנועה שקמה בתנאים של התלהבות-גאולה משגשגים ומושרשים לאין-ערוך יותר מאשר בימינו שלנו –

ואמנם היא זכתה גם לתמיכת־המונים בהיקף ובכוח־תנופה, שיכולים אנו רק להתרפק עליהם בגעגועי־הנאה – אך למעמד־הכרעה רופני היא לא הגיעה בכל זה מעולם: כדי שתוכל לתת לעקרונותיה מוצא, הריהי נאלצה להישבר, להפסיק את דרך־הטפתה ולעבור למלחמת־הגשמה עצמאית [באמצעות ארגוני המחתרת] – וכאשר היא פנתה שוב לדרך ההטפה, עם תקומת המדינה, תוך השלכת יהבה על הרוב, הריהי הודחקה להכרח להצניע את עקרונותיה במידה גוברת והולכת, עד שניטל עצם הטעם לקיומה המיוחד.

[ושלישית], לאחר דוגמה זו, ולאורה – ואם נניח כי אנחנו לא ניטשטש ברדיפה בטלה אחר "רוב", אלא נתבצר בטוהר הרעיון המוטף – ניתן עוד רק לקחת בחשבון את הסיכוי, ששברי רעיונות מן ההטפה לרעיון של גאולת ישראל השלמה יסתננו לחוגים אחרים, וישפיעו בכיוון של מעשה פלוני אלמוני או בכיוון של התפתחות רעיונית יותר איתנה בעתיד.

אך התעמקות קלה תראה כי אף ההסתמכות על סיכוי זה משמיטה למעשה את הקרקע מתחת לעצם פעולת־ההטפה. מסקנתה ההגיונית היא כי ההטפה לרעיון השלם – בבחינת רעיון המחייב בשלמותו לאלתר – אינה רצינית ואף אינה מכוונת ברצינות על־ידי המטיפים בעצמם, ויוצא אפוא שוב כי הדרך לאהדה ציבורית של ממש נחסמת מעיקרא. מלבד זאת, במידה שיתייחסו לגישה האמורה ברצינות, משתמע ממנה כי אף המטיפים מסתפקים למעשה בתיקוני פרטים פה ושם, במסגרת של הגיון הפעילות הלאומית המקובל – ובכן יוצא גם ממנה שהרעיון המוטף נידון להיטשטש ולהתרוקן. בייחוד, גם אם נניח כי שברי־רעיונות כלשהם יסתננו מן ההטפה להגשמה מעשית – הלוא ממילא משמע כי יהיו אלה רק רעיונות משוברים, אשר גם הגשמתם תשאיר את עיקרי הדברים בפגימות, באופן שההטפה המהפכנית לגאולה השלמה תצטרך להימשך עוד גם לאחר מכן; אך הטפה זו נידונה להיטשטש ולהתרוקן בינתיים, כפי שאמרנו, ואף צפויה היא להסתבך בשילובים פוליטיים במסגרת המשטר הריקני הקיים, מתוך רדיפה אחר אותה המטרה הנשארת של סיכוי הכוונה כלשהי למעשה לאומי – ומשמע כי במחיר הסיכוי המפוקפק הלזה עומד כאן המשך הדברים להיות מופקר לגמרי.¹²

12 כאן – בין פסקה זו לשאחריה – כתב שב"ד עוד שלושה משפטים, אך בשנת תשל"ט הוא הקיף אותם בקר־מסגרת, כדי שלא יודפסו. משפטים אלה – (כמו־גם הסבר לסיבת השמטתם) – יובאו בנספח לחיבור, בעמ' 110.

על רקע ההתרוצצות במשטר הקיים, מסתבר שחוגים מסוימים בתוכו יוכלו אולי לנצל את ההטפה שלנו לצורכיהם, אך לא שנוכל אנו לקדם בהנהגתם את הגשמת הגאולה השלמה – ואם לסמוך על הנהגתם, ועל הכוונת הדברים באמצעותם, נראה שהרבה יותר הגיוני ויעיל ונוח היה להיספח עליהם לגמרי, מאשר להיגרר בצדם בעוני ולהטיף להם עצות בלתי-אפשריות מבחוץ.

זה במה שנוגע לסיכוי של הכוונת מעשים; ואילו במה שנוגע לסיכוי שההטפה תקדם התפתחות רעיונית איתנה יותר לעתיד, הרי אמנם הסיכוי קיים, אך פירכתו היא ממנו-ובו. כי אם ההתפתחות המחוזקת תבוא, הרי שתצטרך היא סוף-סוף לעבור מדרך ההטפה לדרך ההגשמה העצמית, ובכך היא תצטרך להסתייג מדרך-ההטפה בעלמא, ומסתבר שאף תפתח מחלוקת בין בעליה של דרך-ההטפה שמקודם לבין הזרם המחוזק החדש של בעלי הנכונות להגשמה עצמית לאלתר – ובמחלוקת זו ממילא יהיו בעלי דרך-ההטפה רק גורם מעכב, המטה בינתיים את המהפכה מן הדרך. אך אם-כן, אם מבוגרים אנו די בהתפתחות הרעיונית שלנו בשביל לחזות את הדברים בשלמות התפתחותם, כך, מעכשיו – למה נסתפק בקידומם רק בדרך-העקיפין הדיאלקטית^ו שתיארנו, ולא ננסה להבין ולנקוט כבר עכשיו בעצמנו את הדרך אשר חניכינו המחוזקים יצטרכו על-כל-פנים, ולכל הדעות, לנקוט בזמן כלשהו בעתיד?

אולם, גם בכל הניתוח הזה עדיין לא מיצינו את כל פירכת הקו הווכחני שיצאנו לבקר.

כבר הסברנו שאין ממנו מוצא לאהדה ציבורית של ממש, ושגם אם יזכה באהדה כלשהי – אין ממנו מוצא להצלחה מעשית ישירה. אך נניח כי טעינו וכי מאמץ ההטפה ישבור איך-שהוא את הקרח, יעורר גל של הבנה ושינוי-ערכין בציבור ויעלה את נושאי הרעיון המוטף להנהגת האומה. אך דווקא בפסגת-ההצלחה הדמיונית הלזאת מתגלה כל פירכת הקו הנידון בתכלית חומרתה:

כי הנהגה זו – מה היא תעשה באותה פסגה באמת? מסתבר כמובן שהיא תנסה להשליט משטר לאומי-תכליתי, ותנסה לנהל מדיניות מתאימה להשלמת מלחמת השחרור והגשמת הגאולה השלמה. כמו כן, אין צריך לומר כי רוב הנקודות המעשיות לפרטיהן, בנסיונות מסוג זה, אינן ניתנות בשום פנים להיות מחושבות מלכתחילה, והריהן תיזקקנה לפתרונות בני-זמנם, בהתאם למסיבות שתהיינה בשעת-מעשה. אולם, העובדה נשארת, שאם כל העניין נחוץ לנו בכלל, הרי זה

לא רק מתוך כמה ערכים מופשטים-מלהיבים, ועל בסיס של איזו הברקת גאונות אישית לפתרון בעיות האומה, אשר מסקנתה ההגיונית היא כי אותה גאונות אישית עצמה היא קנה-המידה והערובה לפתרון הנכון, וממילא היא גם המכשיר המהותי שעליו יש לסמוך בעניין פיתוח קו המחשבה וההתנהגות ממצב למצב בהגשמת הדברים. ביסוס כזה – ייתכן שהוא מספיק בהתעוררות לפתרון בעיות שהזמן גרמן, בעמים הצריכים רק לקדם או להציל את מבנה-הווייתם המוגדר והמושרש, כמות שהוא; אך באמת, לא זהו סוג הבעיות העומד כיום לפני עם ישראל, ואף ניתן לומר שבזה עיקר ההבדל בינינו לבין חוגים אחרים באומה, שהם מדמים בנפשם כי גם בעיותינו אינן אלא בעיות-שעה, על רקע קיים, בעוד שאנו יודעים שבעיותינו הן בעיות היוויו ועיצובו של הרקע עצמו, כדי שבכלל תיתכן בו אפשרות של קיום.

בהתאם לכך גם לא ייתכן שאנחנו נסתפק בביסוס שרירותי וקצר-טווח מן הסוג שאמרנו, אלא באמת זהו הצד השני של עיקר-ייחודנו, שאנחנו מדגישים כי מדינת-ישראל כמות-שהיא מסתבכת בחוסר-טעם מבפנים ובסכנת-הכחדה מבחוץ על-ידי הווייתה והתנהגותה העיוורת, חסרת מצפן השורשיות המסקנית בתרבות הלאומית ההיסטורית, ומבקשים אנו לחזור ולכוון את העם בהתאם למצפן הלזה. אולם, מצפן זה – מטבע ברייתו – הוא מוגדר מלכתחילה ולחלוטין בתוכנו: בהנחות-יסוד, בהשקפת-עולם, בחזון, בהלכות-חיים, והכול בפרטי פרטים, ביחס לכל פינה שבחיי הפרט וחיי הציבור והמלכות – – ואף עצם תכליתנו, "הגאולה השלמה", אינה באמת אלא תכלית השלטתו והגשמתו הממלכתית של כל התוכן האובייקטיבי הזה ומה שמתחייב מתוכו.

והנה, התוכן הזה – אשר השלטתו והגשמתו הממלכתית היא כל נשוא תפקידנו – הריהו אמנם מוגדר ומפורט מלכתחילה, אך למעשה כך הוא הדבר רק ב"אידיאה", במופשט ובפוטנציה. "האידיאה" הזאת גנוזה כיום בספרים ובמסורת, אשר מבחינת ההגשמה הממלכתית הדרושה לנו, על בסיס אקטואלי, הריהם בגדר "ספרות ומסורת מתה" – וכדי שתוכל להיות לדברים משמעות לצורכנו חייבת להינסך בהם רוח חיות חדשה מתאימה, מעין תרגום מן המופשט והמוות אל המשמעות הממלכתית המחייבת, המעשית-האקטואלית.

ביצוע התרגום הלזה הוא מלאכה שיש בה משום איחוד ומיזוג של שליחות-נבואה – נוסח משה וימי בית ראשון, מצד תנופת החידוש והבשורה – ומעין מפעל של תנאים ואמורים מתקופת התלמוד, מבחינת גיבושה המחייב

של מסורת קיימת, כהנחת יסוד לתרבות חיי-עולם לדורות הבאים;¹³ ורק מתוך ביצועו של תרגום-הדברים כאמור יוכל להיקבע התוכן הממשי והכיוון המדויק של מדיניות-הגאולה, שתצטרך להינקט על-פי מסיבות-השעה בהוצאת הדברים אל הפועל.

בלעדי כן, ממילא נידונה המדיניות להישאר שרירותית, לפי כוח ההמצאה המקרי של מבצעה – ולו גם במסגרת של אותו מספר ערכים מופשטים, שבהם מתקדמים 'עיקרי התחייה' של יאיר על פני תפיסת "הציונות הישנה" ו"החדשה" והאידאולוגיה המתרוקנת של מדינת ישראל דהאידנא.¹⁴ והנה, מספר הערכים הללו, כשלעצמם, הריהם אמנם מופשטים לגמרי, ורק עצם הוויכוח עליהם עם החברה הסובבת אינו יכול להוסיף על מילוי התוכן, כ-אם אדרבה: מתוך ההכשר האידיאלי המשתמע מן הוויכוח לגבי יסודות ההווה הקיימת, הריהו לעתים קרובות אף מוסיף ומרוקן את הערכים [שב'עיקרי התחייה'] מן התוכניות המעשיות, האופייית והפוליטית, שנצטרפה עליהם בימים שלח"י פעלו כדרכם.

במצב זה, אך מסקנה טבעית היא, שגם אם ייהפכו אותם ערכים, באמצעות הוויכוח, ליסוד בהנהגת האומה, מכל-מקום לא ידעו בעליהם לעשות על-פיהם לגאולת-ישראל השלמה שום דבר שיהא שונה במהותו ובהגדרתו התוכנית מן הגישושים העיווריים הנעשים כיום על-ידי ההנהגה המפא"יית. אכן, יהיה ודאי הבדל גדול מבחינת המסורת הציונית, ותנופת המחשבה הפוליטית, ודרגת-ההתקדמות בפיוון אל השלמות הרצויה; אך את השינוי המהותי הנכסף אין לראות בכך בשום אופן – ומטרת-המהפכה, להגשמת השינוי המהותי, עדיין תצטרך

13 כשבע שנים לאחר כתיבת החיבור ישוב שב"ד ויעמוד על הצירוף הנדרש של 'נביאים-תנאים', בספרו: 'נבואה ומסורת בגאולה' (כרך א'), בעמ' 376, למן הפסקה הפותחת "המישור האחד" ואילך.

בדיון שם, הדגש הוא בכך שהפעילות הרבנית, החיקוקית-משפטית – בבואה לקבוע הלכות אקטואליות במגמה ממלכתית – תקבל את השראתה מן ההתעוררות השליחותית הנבואית, המחדשת את הבשורה ונושאת אותה; ובתוך-כך יפתח הפתח לסנהדרין של גאולה – פמוסד המשפטי הממלכתי העליון, לעתיד – המתחילה לקבל את מעמדה כבר מעתה, מתוך עצם המהלך המהפכני.

14 על 'עיקרי התחייה' – שוב וראה את הסיפא של הערה 5 לעיל. • איזכור הציונות "החדשה" לעומת "הישנה" מכוון לתפיסתם של ז'בוטינסקי וחבריו, אנשי התנועה הרביזיוניסטית, אשר בשנת תרצ"ה (1935) פרשו מן ההסתדרות הציונית, וייסדו את 'ההסתדרות הציונית החדשה' (הצ"ח).

להישאר בעינה, גם כנגד אותה הנהגה חדשה, אשר ממילא אף עשויה ליהפך בזה למתנגדת המהפכה ואויבתה.

ברור אם-כן, שגם תוך הזדהות גמורה עם ערכי הוויכוח עשויה הטקטיקה הווכחנית לעורר רק אהדה מסויגת ורתועה ביותר. ומה ניתן אפוא להיעשות במקומה? – התשובה מתקבלת מאליה מתוך מה שראינו. כי יהא אשר יהא הדבר הצריך להיעשות לשם הגשמת המהפכה בשלמות, הרי דבר אחד צריך להיעשות על-כל-פנים כדי שהגשמה שכזאת תהא בכלל אפשרית – והרי זה ביצוע האקטואליזציה והקונקרטיזציה האידיאית של התוכן התכליתי-המסורתי אשר אותו תצטרך המהפכה להגשים.

והנה, דבר זה גם-כן – הגשמתו איננה פשוטה כלל וכלל, ומחייב הוא תנועה רוחנית כבירה, שתיזקק עוד לכמה וכמה התפתחויות, תוכניות ומוסדיות, אשר אין עוד כיום אפשרות להגשימן, או אף לחזות את כולן. אולם, דבר אחד אפשר על-כל-פנים לעשות בכיוון הנידון כבר עכשיו – והרי זה לקיים עיתון, אשר תפקידו יהיה להתחיל לפתח את האקטואליזציה והקונקרטיזציה הרעיונית שאמרנו.

עיתון שכזה – תפקידו, במילים אחרות, ממילא יהיה אם-כן לשמש נקודת-מוקד לחבר נביאים-תנאים כפי שהסברנו לעיל; אולם, עצם הצירוף של שני המושגים הללו מעלה למעשה מהות השונה במידה רבה ממה שרגילים אנו לראות בכל אחד מן המושגים האלה לחוד.

ב"נביאים" – אם על-כל-פנים ננתק את המושג מן האסוציאציה העממית של חזוי עתידות בעלמא – התרגלנו לראות שליחי הדרכה רוחנית-ממלכתית, כעין הנביאים הראשונים, או שליחי הטפה, כעין הנביאים האחרונים; והרי זה על-כל-פנים מזכיר שוב את העיקרון של פנייה לאחרים, שהם יגשימו מה שנדרש מאתם – ואמנם, עם כל הפרות אשר גישת-נביאים זו נשאה לגבי חינוכו הנצחי של העם ועיצוב העולם, מסתבר שמכל-מקום אף מוכחת בה צדקת הביקורת שמתחננו לעיל על הטקטיקה הגלומה בה, מבחינת סיכויי הצלחתה המעשית-הפוליטית בתוך תקופתה: שהרי הנביאים הראשונים לא מנעו את פירוד המלכות כי-אם אף

קידמוהו, וכן גם הנביאים האחרונים לא מנעו את חורבנו של בית ראשון ולא הביאו את הגאולה השלמה עם הקמתו של בית שני.

מאיך גיסא, ב"תנאים" מקבלים אנו דמות של מפרשי התורה וקובעי הלכות, שהם אמנם בור-בזמן גם מנהיגי העם למעשה, אלא שעם זאת – כל הנהגתם היא במסגרת של פיתוח שגרת-מסורת, תוך הימנעות מודעת מכל ניסיון להגשים את התכלית הממלכתית של תורתם באופן אקטואלי במכוון, ותוך סבילות מדינית לגבי השינויים הממלכתיים המתהווים בינתיים, בין לפני החורבן בין אחריו.

לעומת זאת, בצירוף של "נביאים-תנאים" ממילא מקבלים אנו את האקטואליות הממלכתית-התכליתית ואת ההנהגה הלאומית-המעשית כשמואחדות הן – על כל תוכנן השליחותי וההלכתי בקדושה – בעיקרון אחד, כפי שנתגלם הדבר, למשל, במשה ואחריו ביהושע. ואם תוך משא העיקרון המאוחד הלזה נמצא כי ההנהגה המעשית, להגשמת התוכן הרוחני באופן תכליתי-ממלכתי, איננה בידי הנושאים בו (וממילא התוכן איננו מוגשם), הרי שממילא ומטבע הדברים נעשים הנביאים-התנאים למהפכנים לקבלת ההנהגה לידם – באשר אמנם זוהי הדרך להתגשמות העיקרון המאוחד מכל-מקום, באותה השעה.

בקשר לכך ראוי להעיר על העובדה כי אף-על-פי שמוסד הנבואה, על שליחות הבשורה המתחדשת, הוא מוסד מתמיד ונמשך בדברי ימי ישראל – כל אימת שיש נכונות לחתירה רוחנית, ממלכתית-תכליתית, אל השלמות הנכספת* – הרי את הצירוף של שליחות זו עם ההנהגה הלאומית המעשית אין אנו מוצאים כמעט אלא בתקופת הראשית והנחת-היסודות של משה ויהושע, ולכל היותר – עד שמואל והמלכתו של שאול. ואילו את התופעה

א ראה 'תולדות האמונה הישראלית' ליחזקאל קויפמן, כרך רביעי, עמ' 383 ואילך, ובייחוד בעמודים 389-392. [ההפניה היא לספר השמיני, אשר בהוצאת מוסד ביאליק תשכ"ג (ובמהדורות שאחריה) הוא נכלל בכרך ד'. בפרק י"א – שכותרתו היא: 'סוף נבואה' – סוקר קויפמן לאחר את התפתחות הנבואה בישראל ואת יחסו של העם אליה. שב"ד מפנה בייחוד אל שלושת הסעיפים המוכתרים: 'החורבן הוא שגרם להפסקת הנבואה', 'הנבואה כייעוד של זמן הגאולה', ו'תנועות הגאולה והתחדשות הנבואה'.

• ספריו של יחזקאל קויפמן – 'תולדות האמונה הישראלית מימי קדם ועד סוף בית שני' – ראו אור בהוצאת מוסד ביאליק (על-ידי 'דביר') מתרצ"ז עד תשכ"ג. בשנת תשי"ח זכה קויפמן בפרס ישראל במדעי היהדות – ובשנת תשכ"ד הוא הלך לעולמו. עוד אודותיו ועל מפעליו כחוקר וכפרשן, ראה בפתיח להערות-הביקורת של שב"ד על חיבורו הנ"ל, בכרך א', עמ' 532.]

של צירוף זה על בסיס מהפכני, נגד השלטון הלאומי הקיים, באמת אין אנו מוצאים כמעט כלל, כי הדוגמאות המעטות שאפשר להזכיר בכיוון זה – כגון מעשה שמואל ודוד, אחיה וירבעם או אלישע ויהוא – הריהן כולן בלתי מושלמות.

טעם העובדה הראשונה [שפסקה הקודמת] הוא ברור: כי עם התבססותה של הנהגה חוקתית-ממונה, ממילא נמנע יסוד השליחות בתוכה (מלבד האפשרות היוצאת-מן-הכלל של אדם ממונה אשר ייהפך לנביא); ואם מתחייבת עוד שליחות של בשורה מתחדשת כנגד דרכה השגרתית או השירותית של ההנהגה הלזאת, הרי שמטבע הדברים יכולה זו רק לבוא מן הצד.

אולם תמוהה לכאורה העובדה השנייה [שלא מצאנו "מהפכנות נבואית"]. מסתבר שאפשר ללמוד מתוכה כי הנבואה הישראלית מייחסת לעקרון השלטון החוקתי חשיבות עילאית, ופוסלת היא מדיניות מהפכנית גם כאשר דרך השלטון החוקתי הקיים מובילה לחורבן, ואף-על-פי שוויכוח-גרידא עמו אינו יכול להציל. בהמשך מכאן, מסתבר שאפשר גם ללמוד שהדבר הוא כלל נבואי, שאם העיקרון החוקתי יתקיים, עוד עשוי הוא בסופו של דבר להביא את העם לידי התגברות אפילו על חורבן שיתארע בינתיים, אבל אם העיקרון החוקתי יתמוטט, וחופש ההשתלטות הנבואית ישתלט במקומו – יאבד העם בוודאי.

וכיצד מתיישבות אם-כן הדוגמאות של מהפכנות נבואית, הקיימות בכל-זאת? – מסתבר שבמעשה אחיה וירבעם באמת אין לנו כלל תופעה של מהפכנות נבואית מכוונת, כי-אם רק השלמה בדיעבד עם התפתחות מרדנית מוצדקת, שלא ניתנה להימנע – כדי לרסנה ולהטותה במידת האפשר לטובה.² אשר למעשה אלישע ויהוא, נראה שרשות המרד ניתנה כאן מפני

ב דוק בדברי נבואת אחיה במלכים-א' י"א כ"ו-ל"ט [בדבר אישור מלכות ירבעם על עשרת השבטים בשל חטאי שלמה, ובתנאי שילך בדרכי ה'], ושם י"ד א'-י"ח [בדבר הסרת המלכות מביתו, כי חטא, והעמדת מלך אחר (= בעשא) אשר ימרוד ויכירת את בית ירבעם], וראה ילקוט שמעוני על מלכים-א' פרקים י"א-י"ד [רמז קצ"ו ואילך], וראה במקביל לעמדת אחיה [את] השפעתו המרגיעה של הנביא שמעיה על רחבעם, במלכים א' י"ב כ"ד [בהבאת דבר ה' אליו שלא להילחם בשבטי ישראל ובמלכות ירבעם, "כי מאתי נהיה הדבר הזה"].

שהשלטון הקיים חדל כבר להיות חוקתי מעיקרו ונהפך לשלטון של עריצות שרירותית על-ידי איזבל הנכרית – בדומה למרד שהוכשר על-פי הנבואה באותה תקופה גם ביהודה, נגד האזורפציה¹⁵ של עתליה. ואלו במעשה שמואל ודוד, מתבלטת העובדה שדוד נמנע במכוון מכל מעשה מרדני, ויוצא אפוא כי הרעיון המהפכני היה כאן מסוייג מלכתחילה ולא התבסס על טקטיקה מרדנית, כִּי־אם התפתחותית – בהמשך ודאי מכך, שכל הצדקת השינוי המבוקש היתה כאן בעובדת החולשה המהותית של בית-שאול וחוסר־יכולתו הפנימית להתמיד, באופן שרק נחוץ היה להכין את הנהגת־התחליף המתאימה, שתהיה דרוכה ומסוגלת לקבל לידה את המבנה החוקתי המתמוטט ולהעמידו על מכונו כראוי, בבוא השעה מאליה.¹⁶

אולם, גם לאחר כל זאת, עוד נשארת תופעה אחת האומרת דרשני – והיינו שגם אם מוצאים אנו כאן מקרים של מהפכנות נבואית, מכל־מקום אין הנביאים מקבלים כאן אף־פעם על עצמם את עצם הגשמת המהפכה, אלא תמיד הם מוסרים אותה לאנשי־מעשה זולתם, תוך שמירת העיקרון כי הנביאים הם רק מטיפים או מדריכים בעלמא. לתירוץ התופעה הזאת נראה לומר, שבאמת גם היא מתחייבת מטבע המסיבות שהיו: בתקופה שבה הדברים אמורים, כבר נקבע בישראל דפוס של הנהגה חוקתית, אשר נביאים יכולים להשפיע עליה רק מן הצד – וממילא, גם במסיבות מהפכניות, שוב לא יכלו נביאי המהפכה לקחת את ביצועה על עצמם, אלא היו מוכרחים למסור את הביצוע לאנשים המתאימים לשגרת המבנה החוקתי הקבוע, באשר אלמלא כן היו רק מחזירים את משטר "השופטים" הבלתי־יציב, שממנו העם כבר בגר.

15 על משיחת יהוא בידי שליח אלישע, נבואת הכרתת בית אחאב (כבית ירבעם), ומעשיו של יהוא: הָרַג יורם בן אחאב, הָרַג אחזיהו מלך יהודה והָרַג איזבל אשת אחאב – ראה במלכים־ב' פרק ט'. על מרד יהוידע הכהן ונאמניו כנגד עתליה, המלכת נכדה יהואש בן אחזיהו (בעודו ילד), הָרַס בית הבעל והָרַג עתליה – ראה שם בפרק י"א.

16 לימים, בחיבורו הגדול 'על דברי ימי ישראל' (כרך ד'), פרש שב"ד בהרחבה את עלילת מהלך עלייתו של דוד בעוד שאול מולך על ישראל. ראה זאת שם מן הקרה־מפסיק שבעמ' 617 ואילך, ושים לב במיוחד לדבריו בעמ' 627 בפסקה הפותחת "והנה" ובזו שלאחריה, ולהערה תקנ"ד שם.

אם נחזור עתה לאחדות העיקרון של הנהגה שליחותית, המתגלם על בסיס מהפכני בהגיון החובה המוטלת עלינו, מסתבר שאמנם גם אצלנו תצטרך להתעורר לבסוף בעיית המעבר מעקרון ההנהגה השליחותית לעקרון ההנהגה החוקתית-הממונה; אולם, העובדה מזדקרת, שבמסיבות שלנו עדיין אין לנו כלל שגרה של חוקת הנהגה לאומית-ממלכתית, שאפשר יהא לראותה ככשרה ונתונה דרך-קבע בהתאם לעקרונות ולייעודים של תורת ישראל. אדרבה: הפרור הוא כי יומרת-החוקה הקיימת, שיופאה מבלי משים מן החוץ, על-פי נתונה של הווה לאומית שבורה ורצוצה, החייבת להיתקן עוד ולהיבנות מן היסוד – אף היא עצמה חייבת ליהפך ולהתחלף עוד בחוקה חדשה, מתאימה – והנהגת העם בכיוון זה, מטבע הדברים אין היא יכולה להיות שגרתית-ממונה, כי אם רק שליחותית.

במילים אחרות, אפוא, המשימה שלנו אינה מקבילה בעיקרה למשימות המהפכניות של נביאי הבית הראשון, אלא באמת מקבילה היא למשימות הנבואיות של הנחת היסודות הלאומיים וכיבוש הארץ מימי משה ויהושע, שבהם הנביאים עצמם צריכים היו להיות גם המנהיגים למעשה; ואם במסיבות שלנו מתחייבת מכאן גישה מהפכנית לא רק מבחינת התוכן החיובי של המשימות, אלא גם מבחינת היחס להנהגה הממלכתית הקיימת, כפי שלא היה אז – הרי זה נובע מן העובדה, שאנחנו באמת כבר אין לנו להתחיל את הנחת היסודות מעצם הראשית, כי אם רק חייבים אנו להמשיך בדבר, תוך תיקון מהותי של מה שנפגם בו עד כה.

מבחינה זו של תיקון יסודות שהונחו כבר, מתערבבת אצלנו משימה הנהגתית מסוג משה ויהושע עם משימה מן הסוג שעמדה לפני שמואל ודוד כנגד שאול; ובאמת יש להדגיש, כי דוגמה זו של שמואל ודוד נראית קרובה לטיב המשימה המהפכנית-הפוליטית המוטלת עלינו, יותר מכל מיני דוגמאות שאפשר למצוא זולתה.

ההנהגה הממלכתית הקיימת אצלנו כיום – עם כל היותה בלתי-מתאימה, מיסודה, לעקרונות ולייעודים של תורת-ישראל – מכל-מקום אין היא בשום פנים אוזורפטורית^ו או שרירותית, ואף אין היא מנוגדת במהותה החברתית או האידיאלית לאותם עקרונות וייעודים, כי אם אדרבה: היא מושרשת בעם, וזאת דווקא מתוך החתירה לאותם עקרונות וייעודים בעצמם. הרע הוא כי שורשיות זו עיוורת ומסולפת היא, מיסודה, כאמור: אין ההנהגה נודעת את ייעודה – על-פי תפיסתה ומבנה אף נוטה היא לשקוע בהפך ממנו – ומעצם טיבה אין הנהגה זו, על כל

חוקתה, יכולה להתקיים אפוא לאורך ימים. בהתאם לצירוף זה ממילא משמע כי מהפכנות מרדנית באמת אינה יכולה להיות כאן יעילה או מוצדקת, אלא מתחייבת רק מהפכנות חינוכית והתפתחותית, שתכין ותכשיר ותישא את המעבר החוקתי, עד שיוכל להתרחש מאליו.

כמורכן יש לציין כי תפיסה זו של תפקידנו אמנם מבדילה אותנו במידה רבה מאופיה של המהפכה הרוסית, שהסתמכנו עליה קודם, ואשר היסוד המרדני כנגד שלטון אויב-במהותו מילא בה תפקיד מכריע. אולם, גם אם אצלנו – בהבדל מן הבולשביקים – יבוא עיקר הלהט המהפכני לאו דווקא משנאת ההנהגה הגרועה, כי אם מאהבת החזון, העובדה נשארת כי מוטלת עלינו שליחות הנהגתית שהיא מהפכנית באופיה, לא רק בתוכנה החיובי אלא גם מבחינת השלילה של המשטר הקיים והחתירה לבוא במקומו – ואמנם, אף בתחום הטקטיקה של מהפכנות שאינה דווקא מרדנית, כי אם חינוכית והתפתחותית, עוד יכולים אנו למצוא במהפכה הרוסית נקודות של קרבה ודוגמה מאלפת. ממנה שאלתי פה את רעיון התחלת-הפעולה באמצעותו של עיתון מן הסוג שצינתי לעיל,¹⁷ תוך שינוי תוכן בהתאם לצורכנו – ועתה נמשיך להתחקות אחר יתר פרטי העניין.

- 17 • שב"ד כתב על העיתון הנדרש בשתי הפסקאות שלאחר כוכבית-ההפרדה בעמ' 99.
- בניין-אב להתחלת הפעולה הנדרשת מוצא שב"ד בְּעִיתוֹן 'איסקרא' (= ניצוץ) אשר לנין וחבריו הרפסוהו בשווייץ, משנת 1901, והבריחוהו אל תוך רוסיה. בראש גליונות העיתון (המופיע כאן בְּתֻמוֹנָה) נדפסה שורת-שיר של פושקין: "מניצוץ תוצת האש". לנין הציב את ייסוד הביטאון כתנאי לאיחוד אידאולוגי של מרכיבי המפלגה הסוציאל-דמוקרטית, ואת 'איסקרא' הוא ראה ככלי לחישול המפלגה המאוחדת, לא כפשרה בין מרכיביה אלא בהגדרה ובניין של התאוריה המהפכנית והתודעה המרדנית של מעמד הפועלים. גם בספרו 'מה לעשות?' (1902) ייחד לנין פרק לתוכניתו לייסד עיתון פוליטי כלל-רוסי. לאחר מכן, בשנת 1912 – (כחמש שנים לפני המהפכה) – החל להופיע העיתון 'פראבדה' (שתרגומו: אמת), כביטאון המפלגה הבולשביקית, ולא פחות מכך: כשופרו האישי של לנין.

אגב, בכל שנות המשטר הקומו-ניסטי בברית-המועצות היה 'פראבדה' הביטאון הרשמי של המפלגה – ושמו של העיתון היה עילה לשנינות רבות על השקר המחופש לאמת, כקו אופי בולט וכללי של השלטון ברוסיה.

נפתח בהצדקת עצם כל הניתוח הזה, שאליו סטינו מקרדיונונו.¹⁸ הכוונה היתה להדגיש ולבסס את המסקנה, כי האקטואליזציה והקונקרטיזציה האידאית, אשר העיתון יצטרך לטפל בה, אינה צריכה בשום אופן להיות סתם עניין של בירור הבשורה או קביעת הלכותיה, אלא צריכה היא להיעשות מנקודת-הראות של מאבק פוליטי, חינוכי והתפתחותי, להגשמת הדברים בפועל, על-ידי נושאי האידיאה עצמם. מסקנה זו מעלה ממילא את המסקנה הנוספת, כי תוך כדי בירור הרעיון יצטרך העיתון להתוות גם את דרכי המאבק להגשמתו כאמור – ועל-ידי המילוי המאוחד של צירוף-התפקידים הלזה מסתבר כי יתחילו הדברים להתקדם, חוליות-חוליות, בשרשרת. ראשית, על-ידי עצם ייסוד העיתון תיווצר עמדת-פעילות ראשונה להשפעה חינוכית, אשר דרכי-המאבק באמת תוכלנה כבר להיות מותוות באופן ממשי על יסודה ובהמשך מאתה. תוך כדי כך – רק מתוך הפרספקטיבה של דרכי-המאבק שתתבררנה ותלכנה באופן כזה, באמת ניתן יהיה לקבוע באופן אקטואלי ומחייב את המשמעות המפורטת של רעיון הגאולה השלמה בכללו. מצד שני, על-ידי ההופעה המאוחדת במילוי שני התפקידים הללו ביחד – בירור ממשי ומחייב של התכלית והתוויית הדרכים להגשמתה מתוך עמדה של שליחות, והתגייסות לשמש ככתובת לדרכי-ההגשמה המותוות ולקיימן באופן אישי גם בפועל – ממילא יתהווה מוקד ציבורי, אשר העם יוכל לראות בו לא רק גורם המטיף לאיזה רעיון מסוים, כי אם גורם היוצא גם להיאבק על הגשמת רעיונו בעצמו, וזאת לא סתם במילים מופשטות כי אם מתוך גישה תכליתית-מעשית מחושבת; ועצם הדמות הזאת שתיווצר, ממילא תשמש גם בסיס להשראה רעיונית חינוכית-מעשית כלפי חוץ, תיצור בזה נקודה של התקדמות מעשית נוספת – (מעבר לנקודה הראשונה של עצם ייסוד העיתון והעלאתה של הדמות) – ותאפשר בכך את המשך התוויית של דרכי-המאבק ובירור הרעיון, בהתאם להתקדמות שהושגה.

18 הכוונה היא לניתוח שמן הרווח המוגדל בעמ' 99 ועד הנה, ניתוח שעסק בבירור התפקיד המורכב אשר יידרש מחבר הנביאים-התנאים בהנהגת השליחותית, תוך הישענות על דוגמת הנהגת משה ויהושע, כמו-גם על מעשה שמואל ודוד בעוד המלך שאול על כסאו.

את המשך הדברים שוב, מכאן ואילך, פטורים אנו מלנסות ולחזות במאמר הלזה: מסתבר כי יהא זה מתפקידם של מאמרים אחרים, בעיתון בעצמו – ולא סתם לחזות את הדברים, כי אם באמת גם לכוון את הדרך אליהם, מנקודה לנקודה ומשלב לשלב, לפי התפתחות מְקַדְמוֹתיהם במציאות.

כאן נשאר לנו רק לחזור ולברר עוד את הסברה שהעלינו, שאם כי ההטפה והוויכוח בלבד אין בהם כדי להוציא את הרעיון להשפעה חינוכית-מעשית כלפי-חוץ, הרי ההופעה בדמות מהפכנית-מגשימה, אשר בירוריה הרעיוניים והמעשיים מכוונים אליה עצמה – תוכל אמנם לעשות זאת. טעמה של הסברה הוא בכך, שההופעה בדמות מהפכנית-מגשימה, המחשבת בפרוטרוט את תכליתה ודרכה המעשית, קודם-כול למען עצמה, תוסיף לדברים את ממד הרצינות והממשות, אשר חסרוננו הוא המחבל ביעילותה של הגישה האחרת, כפי שראינו. אולם, אין זו כמובן רק בעיה טקטית בלבד. הגישה המהפכנית-המגשימה, המבהירה את הדברים קודם-כול לעצמה, לשימושה המעשי, אינה רק יוצרת דמות של רצינות וממשות, אלא באמת היא גם תנאי לקיום הרצינות והממשות, אשר בלעדיה אין הדברים יכולים להתגשם, מטבעם – ואילו היעילות הטקטית מתקשרת כאן מתוך כך, שרעיון אינו עשוי לקנות לבבות רק מתוך התאמתו למֶאֱוִי שבנפש, או רק מתוך המְשָׁךְ שבעוצמה ממשית, כי אם מתוך הצירוף של שניהם והשפעתם ההדדית זה על זה.

בהתאם לכך אפשר לסכם, שוב במילים אחרות, כי עיתון מן הסוג המוצע ישמש לנו בעת ועונה אחת בתפקוד מרובע:

ראשית, ניצור לנו באמצעותו מסגרת רעיונית, ולא דווקא מסגרת רעיונית למחשבה, כי אם מסגרת רעיונית לפעולה; שנית, על-ידי עצם העיסוק בטיפול המסגרת הרעיונית הלזאת ניכנס למעגל של פעילות תכליתית באמת; שלישית, מתוך שניכנס כאן למעגל של פעילות תכליתית מבוססת, ממילא נקבל גם מוצא להשפעה חינוכית כלפי חוץ, ואותה המסגרת הרעיונית שנפתח פה מלכתחילה לצורך עצמנו, תיהפך ממילא לחומר חינוכי לאחרים; ורביעית, מתוך שייווצר כאן היסוד לפעילות החינוכית התכליתית מאתנו וחוצה, ממילא ייהפך העיתון גם לבסיס כדי לפרוץ ולהמשיך כבר את המאבק הפוליטי-החינוכי שלנו בדרך-המלך, בהתאם לרעיונות שיתפתחו וילכו בתוך העיתון וסביבו.

תוך כדי כל אלה ביחד, נקודה מעניינת היא לגבי פיתוח דברינו במאמר הלזה, שעל-כל-פנים נחזור ונעלה כאן על דרך של "פעילות מהפכנית עיקרית", שלא על

יסוד ההטפה והוויכוח, כי אם על יסוד העיקרון של הגשמה עצמאית;¹⁹ ומתוך שנימצא שוב בקו-העיקרון הלזה, הרי שגם דרכי ההטפה והוויכוח כבר לא יוכלו להזיק לנו, אלא אדרבה: בהכרח הם יידרשו ככלי-עזר חשוב ביותר בהוצאת השפעתנו לחוץ, ואף העיתון המוצע בעצמו בוודאי לא יתואר אם דבריו לא יושלמו בתוכו על-ידי כלי-העזר הזה.

ניסן תשכ"ז

[החיבור נדפס יחד עם הספר 'נבואה ומסורת בגאולה' אשר פורסם בתשל"ט, בשלושים לפטירתו של שב"ד].

19 את המילים "פעילות מהפכנית עיקרית" נתן שב"ד בין מרכאות, מפני שזהו ציטוט (מקורב) של דבריו-שלו על פעילות הלח"י, אשר בה היתה ההסברה רק כלי עזר לפעילות העיקרית, היינו למלחמה נגד השלטון הזר. ראה זאת לעיל בעמ' 92 לאחר כוכבית-ההפרדה, בפסקה הפותחת: "נתחיל מזה".

נספח

להערות 7, 9, ו-12

עריכת שב"ד בתשל"ט – השמטות מנוסח תשכ"ז

כפי שכבר נאמר בפתח לחיבור, שינה כאן שב"ד בכמה מקומות את הנוסח המקורי אשר נכתב בשנת תשכ"ז. בשלב הכנת הדברים לדפוס, בתחילת תשל"ט – בטרם נמסר החיבור להקלדה במכונת כתיבה – עבר שב"ד שנית על דפי כתב־ידו, ובתוך־כך הוא השמיט שני קטעים שנגעו להתרחשויות ההווה בשנת תשכ"ז, ואשר הוא שוב לא ראה טעם לכלול אותם בְּנוסח המוגש לפרסום.

ואולם, מכיוון ששב"ד לא מחק את הקטעים אלא הקיף אותם בקרמסגרת, כאומר: "לא להדפסה", החלטנו לכלול אותם במהדורתנו, כנספח לחיבור. מלבד שני הקטעים הללו, נצביע גם על שלושה תיקונים קטנים יותר, אשר נעשו מאותה סיבה, בהמשכם של הקטעים המושמטים.

קטע ראשון שהושמט – כאמור בהערה 7 עמ' 91:

לכן, בוודאי לא מקרה הוא שגם אם מתקרבים אנו למלאת תשע־עשרה שנה לתקומת המדינה והתפוררותם של לח"י – וגם אם במשך כל הזמן הזה לא הצליחו שרידי החיות של לח"י לחזור ולהתגבש, כי אם אדרבה: התפוררותם גברה והלכה עם כל ניסיון להתגבשות מוסדית שניסו – הרי כיום מכל־מקום שוב עומדים אנו בפני ניסיון מחודש מסוג זה, ואפילו לא ניסיון אחד כי אם שניים. במקום 'סלם' אחד, שחדל להופיע, מופיעים כיום שני כתבי־עת במקביל, 'ארץ־ישראל' מחד גיסא ו'חזית' מאידך,¹ והפעם

למחשבת מלבי"ם ישראל

1 • הירחון 'סלם', בעריכתו של אלדד, הופיע בסדירות למן אייר תש"ט (אמצע 1949), עד חשוון תשכ"ד (סוף 1963); רבים – וביניהם שב"ד – הִצְרוּ על שחדל מלהופיע. על גליון 'סלם' הראשון ראה בפתח ובנספח למאמר 'הדיאלקטיקה של קליטת העלייה'

נדמה שאף התחילו להיווצר כבר מוקדי התנערות מחשבתית פציבור, אשר בהם יוכלו הדברים למצוא היענות, כפי שלא היה עד עכשיו.

שינוי משפט – כאמור בהערה 9 בעמ' 92:

בכתב-היד המקורי נפתחה פסקה זו במשפט הבא: "נתחיל מזה, ששני כתיב-העת החדשים שלנו יחד, גם 'ארץ-ישראל' וגם 'חזית', ממשיכים עדיין בקו הטקטיקה ההסברית של לח"י מלפנים". מן הסיבה שכבר אמרנו, שינה שב"ד את הנוסח בשנת תשל"ט, ורשם בשולי הדף את המשפט שלפנינו.

(בכרך א'); ל'סלם' – בשנה התשיעית לקיומו – הקדיש שב"ד סעיף בספרו 'גאולת ישראל במשבר המדינה' (כרך ב'), וראה זאת שם מעמוד 505 ואילך. יותר משנתיים לאחר תום הופעת 'סלם' החל להופיע הירחון 'ארץ ישראל', וכעבור כתשעה חודשים נוספים החל להופיע גם 'החזית'. הנה כמה פרטים:

• כתב-העת 'ארץ ישראל', אשר נשא את כותרת המשנה 'ירחון מדיני', נערך בידי אברהם (אברהם) סלמן, מוותיקי לח"י; (ראה אודותיו במדור האיגרות בכרך א', עמ' 668). 'ארץ ישראל' לא התמיד להופיע מדי חודש, והחזיק מעמד רק שנה אחת: החוברת הראשונה הופיעה בשבט תשכ"ו (תחילת 1966), ואילו השביעית – האחרונה – נדפסה בשבט תשכ"ז. כאשר כותב כאן שב"ד (בניסן תשכ"ז) על קיומם של שני כתיב-העת, הריהו מניח בוודאי שבקרוב יראה אור הגיליון השמיני של 'ארץ ישראל', אך דבר זה – כאמור – לא התרחש...

• העלון 'החזית', ביטאון החוגים הלאומיים, החל להופיע בחשוון תשכ"ז (סוף 1966), בעריכתו של ישראל אלדר. העלון אמור היה להופיע מדי חודש, אך לא תמיד הצליח בכך: עד חודש אב בשנת תשל"א (אמצע 1971) הופיעו שלושים ושישה גיליונות – לעתים כסדרם ולעתים במרווחים גדולים – ואז חדל הביטאון מלהופיע.

אגב, שב"ד עצמו – אשר הרבה לכתוב ב'סלם' – פרסם בביטאון 'החזית' מאמר אחד בלבד – 'דינו של הר הבית מן הזמן הזה אל הבא' (כרך זה עמוד 197) – ובשבע חוברות 'ארץ ישראל' שנדפסו, הוא לא השתתף.

קטע שני שהושמט – כאמור בהערה 12 עמ' 95:

אולם, באמת, אם אמרנו כי הסיכוי "מפוקפק", עוד עשינו עמו חסד גדול. למעשה מסתבר כי הסיכוי למעשה לאומי חשוב [אשר ייעשה] בהשפעת ההטפה שלנו על-ידי חוגים אחרים בעלי מעמד במשטר הקיים – הריהו אפסי. "מעשה לאומי חשוב", שעליו חושבים אצלנו בהקשר זה, הריהו למשל הקמת "משטר חירום לאומי" תכליתי או "מלחמת-מִנְע" יזומה (שפירושה, למעשה, שלב יזום נוסף בהשלמתה של מלחמת השחרור); אך שני אלה גם יחד יכולים עוד לבוא רק מתוך מהפכה רוחנית וחברתית קודמת, ולא מתוך הניהיליזם² המפא"יי אשר כל החוגים האחרים בעלי המעמד במשטר הקיים מושרשים בו בשווה.²

[מלכתחילה – בנוסח המקורי – נפתח המשפט הבא, לאחר פסקה זו, במילים: "על רקע ההתרוצצות במשטר הזה, מסתבר" וכו'. בשלב השינויים החליף שב"ד את המילה "הזה" במילה: "הקיים".]

ועוד שינוי, בהמשך להשמטה הנ"ל: בעמ' 96, בפסקה הפותחת בשאלה: "כי הנהגה זו – מה היא תעשה באותה פסגה באמת?", כתב שב"ד בִּתְשׁוּבָה, מלכתחילה, כך: "מסתבר כמובן שהיא תנסה להשליט [את] אותו משטר חירום לאומי-תכליתי שאמרנו, ותנסה לנהל מדיניות מתאימה" וכו'. בשנת תשל"ט הוא הקיף בעיגולים את שלוש המילים הבאות: "אותו", "חירום", "שאמרנו" – עיגולים המורים שלא להדפיסן – וכך התקבל המשפט המופיע לפנינו.]

2 בשני כיווני הפעולה הללו, "משטר חירום לאומי" ו"מלחמת-מִנְע" – אשר שב"ד נותן אותם במרכאות – הריהו מכוון, אל-נכון, לדרישותיו של ישראל אלדד כפי שהביען באותן שנים – ובין-היתר גם מעל דפי הביטאון 'ארץ ישראל', וקודם-לכן מעל דפי 'סֶלֶם'. הנה שתי הצבעות:

- במאמרו 'לביקורת המשטר הישראלי' – בגיליון הראשון של 'ארץ ישראל' (שבט תשכ"ו) – כותב אלדד: "ואם מטרותיה [של הציונות] טרם הושגו, אין שום מניעה – לא עקרונית ולא מעשית – שמדינת-ישראל זו, כמכשיר לגאולת העם היהודי, תנוהל ביד שלטון חירום לאומי, שהציונות הגדולה היא מטרתו, ויהיו כאשר יהיו בשלב זה חילוקי הדעות הפנימיים בבעיות מִשְׁנָה". (ההדגשות במקור).

- במאמר ב'סֶלֶם' בתמוז תשכ"ג (אמצע 1963) – תחת הכותרת: 'היכן האלטרנטיבה לתכנית בזל' – קרא אלדד לפתוח במלחמת מִנְע כוללת נגד מצרים, כאשר נחשפה תוכניתה להכנת מתקפת טילים נושאי חומרים רדיואקטיביים. שב"ד התנגד לרעיון מלחמת-המִנְע – וראה זאת באיגרותיו לעמרם קהתי, בכרך א' עמודים 608-610; ראה גם בִּחְבּוּר 'בסימן החיים במעורטל' (כרך א'), עמ' 484 בהערה א'.

